

ВІЙСЬКОВИЙ ПОДАТОК В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто проблеми впровадження військового податку в Україні в період Першої світової війни. Визначено причини та наслідки впровадження військового податку з фізичних осіб. Досліджено податковий механізм справляння військового податку з фізичних осіб в історичній ретроспективі. Розглянуто повноваження та функції органів, на які покладалося адміністрування військового податку. Проведено історичні аналогії з нині діючим механізмом стягнення військового збору в Україні.

Ключові слова: військовий податок, Перша світова війна, Російська імперія, оподаткування, податкова політика, податний інспектор, державний бюджет.

Виникнення особливих, тимчасових військових податків і зборів у податкових системах різних періодів історії України обумовлювалося необхідністю залучення до державного бюджету додаткових фінансових ресурсів, які мали задовольнити потреби зростаючих військових витрат під час активних воєнних дій. Саме війни завжди ставали каталізаторами економічних проблем нашої країни, виявляючи недосконалість діючих податкових систем та актуалізуючи тим самим питання необхідності проведення відповідних реформ.

Сучасна вітчизняна практика оподаткування не стала винятком. З початком війни на Сході України (АТО) Верховна Рада України, розглянувши питання про запровадження спеціального військового оподаткування, ухвалила Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» [10], яким, починаючи з 3-го серпня

2014 року, в Україні тимчасово, до завершення реформи Збройних Сил України, запроваджувався військовий збір. Ставку військового збору було встановлено у розмірі 1,5 відсотка від об'єкта оподаткування. Надходження цього збору до державного бюджету України за серпень – грудень 2014 р. склали понад 2,5 млрд. грн.[16], а за січень – вересень 2015 р. – 6,4 млрд. грн. [13], що становить біля 1,6% доходів державного бюджету України відповідного періоду.

Проведення ретроспективного історичного аналізу проблеми запровадження військових податків і зборів дозволить визначити основні тенденції та закономірності в їхньому справлянні під час Першої світової війни, що має позитивно вплинути на вдосконалення сучасного податкового законодавства та допоможе уникнути повторення помилок минулого.

Вивчення проблеми економічної історії періоду Першої світової війни у частині оподаткування знайшло певне відображення у наукових дослідженнях. Проте через заідеологізованість праць учених радянського періоду ці питання розглядалися доволі упереджено, хоча деякі з них містять значний фактичний матеріал. Серед таких досліджень слід відмітити праці М. Д. Кондратьєва, П. І. Ляшенко, Й. Т. Щербини, А. К. Кошика, М. А. Рубача, А. М. Анфімова, С. М. Дубровського, Т. М. Китаніної, В. Я. Лаверичева, А. Л. Сидорова та ін. Якісно новий етап розвитку вітчизняної економічної історії, який настав після проголошення незалежності України, дозволив по-новому розглянути соціально-економічне становище в Наддніпрянській Україні періоду Першої світової війни. Щодо наукового доробку сучасних вітчизняних учених, то особливе значення мають праці О. П. Реєнта, О. В. Сердюка, Л.І.Синявської, В. В., Шевченко, В. Р. Жвалюка та ін.

На початку ХХ ст. українські землі знаходилися у складі двох ворогуючих імперій – Російської та Австро-Угорської. Через постійно зростаючі витрати Російської імперії на воєнні потреби після її вступу у Першу світову війну перед урядом гостро постала проблема недостатності грошових ресурсів та пошуку нових фінансових резервів. Одним із традиційних джерел «латання» бюджетного дефіциту завжди було посилення оподаткування за рахунок збільшення ставок

окремих податків, зборів та інших неподаткових платежів, скасування податкових пільг, розширення кола платників та об'єктів оподаткування або ж запровадження нових військових податків. Уже у вересні-жовтні 1914 р. уряд Російської імперії запропонував Раді Міністрів у сфері оподаткування цілий пакет законодавчих актів, які мали б дозволити мобілізувати значні фінансові ресурси. Так, було прийнято ряд податкових законів, що стосувалися підвищення ставок окремих податків і зборів, а саме: акцизу на цукор (збільшено з 1 руб. 75 коп. до 2 руб. за пуд), на нафтопродукти (збільшено з 60 коп. до 90 коп. за пуд) [5], державного податку з нерухомого майна в містах, посадах і містечках, крім Царства Польського (збільшено з 6% до 8%) [6], промислового податку (збільшено на 50%), збору за станові купецькі свідоцтва, всі можливі місцеві збори, які справлялися з ціни промислових свідоцтв, державного квартирного податку (збільшено на 50%) [6], мита із застрахованого майна (збільшено на 50%), простого гербового збору (збільшено з 1 руб. 20 коп. до 2 руб. з кожного аркуша та з 75 коп. до 1 руб., залежно від виду документа), актового гербового збору [6] та портових зборів (збільшено на 50%) [7]. Значно підвищилися акцизи на ряд товарів, зокрема на пресовані хлібні та пивні дріжджі, сірники як внутрішнього, так й імпортного виробництва, тютюн, цигаркові гільзи й папір, на пивоваріння та керосин [6].

Підвищення податків розглядалося органами влади як неминуче явище. Саме воєнні події спонукали до надзвичайних заходів зі встановлення особливого військового податку з вантажів, у т.ч. і з товарів першої необхідності, які перевозилися залізничним транспортом. Саме введення Положення «Об установлении временного налога с перевозимых по железным дорогам грузов пассажирской, большой и малой скорости» [3] значно підвищило ціни на товари для кінцевих споживачів. Так, газета «Голос Юга» №314 від 23 грудня 1914 року (виходила у м. Єлисаветград Херсонської губернії (нині м. Кіровоград) щодо поставок вугілля відмічала: «в общем, по настроению рынка, выяснилось, что цены на уголь не высокие, и если уголь достигает до потребителя по высоким ценам, то это потому, что стоят высокие цены на

дубликаты, в виду значительных косвенных налогов, связанных с погрузкой» [2, С. 3]. Подібна ситуація складалася і з іншими товарами, які перевозилися залізничним транспортом. Як наслідок, ріст цін та скорочення перевезень імпортованих товарів призвели до зменшення сукупних доходів від казенних залізничних доріг. Крім того, в листопаді 1914 року було введено «временный военный налог» у розмірі 25% від установлених тарифів на вартість квитків пасажирських перевезень усіх класів, і це при тому, що тарифи вже були обтяжені 15% державним збором із вартості пасажирських квитків [4].

Таким чином, збільшення ставок оподаткування за різними видами податків і зборів певною мірою виконувало фіскальну функцію, але водночас посилювало податкове навантаження на платників податків і, як наслідок, вплинуло на стрімкий ріст цін на товари та послуги, що погіршило соціально-економічне становище населення, яке на власних плечах виносило весь тягар війни.

Через розладнаний стан економіки, масову мобілізацію працездатного населення вищезазначені заходи, які вживалися імперським урядом на початку війни, не дали очікуваних результатів. Надходження податків до бюджету мали тенденцію до зменшення: «поступления доходов в бюджет во второй половине 1914 г. сократились по сравнению с первой половиной года на 519 млн. руб.», а в 1915 р. «недобор всех доходов против проекта росписи на 1914 г. составил 674 млн. руб., или 19%» [15]. Подальше збільшення податків було неможливим, адже податковий тягар, спрямований на населення, досягнув свого максимуму. А якщо врахувати негативні для бюджету наслідки введення на початку війни «сухого» закону «О продлении воспрещения продажи спирта, вина и виноводочных изделий для местного потребления в Империи до окончания военного времени» [8], то з'ясується, що втрати дохідної частини бюджету від заборони продажу алкогольних напоїв за 1914 р. склали 936 млн. руб. Урядовці прогнозували, що сума втрат і на 1915 р. мала складати близько 1 млрд. руб., тому пошуки компенсаційних резервів були нагальними. У січневому 1915 року номері газети «Русские ведомости» з даного приводу зазначалося: «отсюда и

идут поиски в возврате утраченного казной миллиарда преимущественно путём обложения широких слоев населения и предметов первой необходимости. «Пьяный» миллиард должен превратиться в спичечные, сахарные, керосиновые, хлопковые, хлебные, мясные и т. д. и тому подобные десятки и сотни миллионов рублей, поступающих от новых добавлений. Никто не станет спорить против необходимости новых налогов вообще» [17]. Тобто, ніяких нових податкових реформ не передбачалося, лише за рахунок збільшення існуючих податкових платежів та введення нових малоефективних податків «министерство финансов ожидает на будущий год (1915 р.) поступления от нового нажима податного винта по старым нарезкам 502, 6 млн. рублей» [17], очевидний прогнозований недобір бюджетних коштів на 1915 р. складав біля 500 млн. руб.

Враховуючи те, що імперія входила у Першу світову війну зі старою податковою системою, яка не була переведена на прибутковий принцип, хоча й містила певні елементи майнового оподаткування, доходи вищих класів залишилися поза оподаткуванням. Резерви прибуткового оподаткування були очевидними, але залишалися недосяжними через пряму незацікавленість заможних верств та владних органів у прийнятті необхідних законів. В імперських урядових та наукових колах ще до початку війни, десятиліттями обговорювалися різні проекти законів, зокрема «Про державний прибутковий податок», але прийняти його змогли лише 6 квітня 1916 р. з перспективою його вступу в дію з 1 січня 1917 р. Одним з оперативних способів мобілізації доходів до бюджету стало введення нового особистого військового податку, який мали сплачувати військовозобов'язані чоловіки, що з різних причин звільнялися від призову на військову службу. Військовий податок було запроваджено положенням Ради Міністрів «Про встановлення військового податку» [1] від 19 квітня 1915 р. (далі – Положення «Про встановлення військового податку»), яке вступало в дію з 1 січня 1915 р. Цим Положенням платниками військового податку було визначено такі категорії осіб:

- а) зарахованих в ополчення першого і другого розряду*;

б) звільнених від військової повинності відповідно до статей 79, 79-1 та 79-3, 82 Статуту про військову повинність^{1**}[12, С.19–20, 22–23];

в) прийнятих на дійсну службу, але звільнених із війська раніше терміну вислуги служби, внаслідок зміни їхнього сімейного стану (ст. 56, 181-7 Статуту про військову повинність^{***}[12, С. 11, 42]) та через втрату здатності нести військову службу, які при звільненні надалі зараховувалися в ополчення другого розряду;

г) котрі ухилилися від військової повинності і вже не підлягали призову у зв'язку з досягненням ними тридцятичотирьохрічного віку до часу їхнього виявлення, якщо вони були звільнені від військової служби з зарахуванням до ополчення першого чи другого розряду.

Військовий податок планувалося стягувати протягом 18 років після його введення. Від сплати даного податку звільнялися платники після досягнення ними сорокатрьохрічного віку, а також у випадку визнання втрати ними працездатності або призову на дійсну військову службу в мирний чи воєнний час чи зміни підданства платником.

Ставки оподаткування військовим податком встановлювалися у твердих сумах за рік і мали ознаку прогресивного оподаткування. Залежно від річного доходу платника податків: при річному доході до 1000 руб. – ставка становила 6 руб.; при річному доході понад 1000 руб. до 5000 руб. – ставка становила 25 руб.; при річному доході понад 5000 руб. до 10000 руб. – ставка становила 50 руб.; при річному доході понад 10000 руб. до 20000 руб. – ставка становила 100 руб.; при річному доході понад 20000 руб. – ставка становила 200 руб.

З метою забезпечення стягнення військового податку в кожному повіті та місті, де малися відповідно повітові та міські з військової повинності присутствія, створювалися особливі (спеціальні) повітові та міські з військового податку присутствія, а в кожній губернії – губернські з військового податку

^{*}ополчення складається з чоловічого населення, яке здатне носити зброю і не зараховане до діючого війська, призовного віку до 43 років включно. Сухопутне ополчення поділяється на 2 розряди.

^{**}священнослужителі; запас флоту визначених військово-морських спеціальностей.

^{***}особа, яка була звільнена з військової служби через визначення її єдиним працездатним членом сім'ї; особи, не внесені до призовних списків.

присутствія. До складу повітових з військового податку присутствій входили: місцевий податний інспектор, делегований член повітової земської управи, для міст, в яких не було присутствія з військового податку (міста повітового значення) – один делегований член міської управи або міської думи та чотири представники з місцевих жителів, обраних на три роки повітовими міськими зборами, а для міст – додатково по два представники місцевих жителів з кожного міста.

У містах, в яких створювалися окремі присутствія з військового податку, до їх складу входили: місцевий податний інспектор, два делегованих члени міської управи, та чотири представники з місцевих жителів, обраних на три роки міською думою. Головою міського присутствія з військового податку мав бути міський голова або президент міста. Діловодство (у т.ч. облік та звітність) повітових та міських з військового податку присутствій покладалося на податного інспектора.

Губернські з військового податку присутствія утворювалися під головуванням керуючого місцевою казенною палатою та складалися з голови губернської земської управи, або ж одного делегованого члена цієї управи, міського голови, міського старости або президента губернського міста, або одного з обраних членів міської управи чи міської думи та чотирьох представників з місцевих жителів, обраних на три роки. Діловодство (у т.ч. облік та звітність) губернських з військового податку присутствій покладалося на місцеві казенні палати.

Положення «Про встановлення військового податку» [1], визначало порядок взаємодії повітових і міських з військової повинності присутствій, повітових і міських з військового податку присутствій та «воїнських начальників» щодо надання необхідної інформації в установлені терміни для формування списків платників військового податку.

Як зазначалося вище, сума військового податку до сплати визначалася відповідно до розміру річного доходу, який платник податків був зобов'язаний відобразити у заяві за встановленою формою та надати її у відповідні повітові чи

міські з військового податку присутствія у термін до 1 квітня. Бланки заяв надавалися платникам податків безкоштовно, у них передбачався виклад заявником таких відомостей: «Имею честь уведомить ... уездное по военному налогу присутствие, что в минувшем году мною были получены нижеследующие доходы от принадлежащих мне:

- а) недвижимых имуществ;
- б) от торгово-промышленных заведений;
- в) от денежных капиталов;
- г) от службы в правительственных, общественных, сословных и частных учреждениях;
- д) от прочих личных занятий;
- е) от прочих источников дохода» [14, С. 128].

Крім того в заяві зазначалися дані про місце проживання та вид діяльності заявника (декларанта).

Якщо платник податків не подавав до відповідного присутствія заяви, то його працівники могли самостійно, «на основании всех имеющихся у них сведений и данных об имущественном положении плательщиков и о размере доходов в предыдущем окладном году» [1, С. 31], визначити суму податкового зобов'язання до сплати. Термін нарахування податку становив шість тижнів з моменту отримання списків платників податків від присутствій з військової повинності. Окладні листи платникам податків вручалися волосними правліннями чи поліцією протягом двох тижнів.

Військовий податок вносився до казначейства у термін – до 15 жовтня кожного року. Платники податків, котрим окладні листи були розіслані після 15 серпня, зобов'язувалися сплатити податок протягом двох місяців із дня вручення їм окладних листів.

Несплачений в установлені терміни податок зараховувався в недоїмку. Стягнення недоїмки здійснювалося поліцією, – «взыскание недоимок может быть обращено полицией на принадлежащее плательщику налога движимое

имущество за исключением предметов, указанных в статьях 973 и 974^{2*} Устава «Гражданского судопроизводства» [11, С.213 – 214]. Якщо до 1 січня наступного року недоїмка не була погашена за рахунок рухомого майна, то поліція мала повноваження проводити опис нерухомого майна у встановленому порядку визначеному Положенням про стягнення по безспірних справах казни [1, С. 32 – 33].

Первинні скарги платників податків військового податку приймалися відповідними повітовими та міськими присутствіями протягом місячного терміну, з дати отримання окладного листа. Вторинні скарги на постанови повітових і міських присутствій подавалися відповідному губернському присутствію у двомісячний термін із дня отримання постанови, що оскаржувалася. Постанови губернського присутствія щодо розміру податку визнавалися остаточними й оскарженню не підлягали, а скарги з інших предметів оскарження у двомісячний термін направлялися до Правлячого Сенату з подальшим поданням Міністру фінансів із супровідними поясненнями Правлячого Сенату. Слід відмітити, що подання скарги не призупиняло стягнення військового податку з платника податків.

Так, при введенні вищезазначеного військового податку визначальним було те, що перелік платників податків та об'єкт оподаткування не потребував довгострокової підготовки. Списки платників військового податку формувалися на підставі даних уже діючих повітових та міських з військової повинності присутствій, а доходи планувалося визначати за відповідними деклараціями (заявами) платників податків у порядку, визначеному законом. Тобто, затрати на адміністрування цього податку мали бути збалансованими з доходами, які очікувалися від його впровадження. Хоча можна констатувати, що значних надходжень до бюджету від впровадження цього податку уряд навіть не

²ні в якому разі не підлягали арешту особисті речі: одяг, посуд (в необхідній кількості для щоденного використання), постіль та ліжка, життєво необхідні запаси та дрова (в розрахунку на 1 місяць), особисті папери (крім векселів, акцій, облігацій, процентних паперів); у випадку відсутності будь-якого іншого майна арешту підлягали: землеробні засоби (машини та інструменти), робоча і домашня худоба; запаси зернового хліба, сіна та соломи, відповідно, в межах потреб для наступного посіву та утримання людей і робочої худоби до нового врожаю; книги, інструменти та засоби, необхідні для повсякденних професійних потреб.

планував отримати, – на 1915 рік очікувалося надходжень усього 10 млн. руб., із них значна частина впала в недоїмку, а тому міністерство фінансів на 1916 р. запланувало ще меншу суму – в розмірі 7,8 млн. руб. У загальній сумі прямих податків 1916 р., які складали 1503,9 млн. руб., питома вага військового податку становила лише 0,5% [14, С. 131], а в загальних доходах державного бюджету цей відсоток взагалі був мізерний. Тому в цілому введення військового податку не могло вирішити фінансових проблем уряду Російської імперії через його малозначущість для доходів бюджету. Але він певною мірою виступив у ролі «пілотного проекту» прибуткового оподаткування, що дозволило врахувати помилки в його адмініструванні при прийнятті у квітні 1916 р. Закону «О государственном подоходном налоге». Так, через механізм прогресивного оподаткування відбулося несподіване посягання на доходи більш заможного населення у пропорційному збільшенні твердої ставки податку, а для непрацевдатних осіб вперше було застосовано пільги. Запровадження своєрідного декларування доходів у вигляді заяв за встановленою формою можна оцінити позитивною практикою характерною саме для прибуткового оподаткування. Громадськість покладала надії на реформаторські потуги уряду у сфері оподаткування, які базувались на прибуткових основах. Щойно після прийняття Положення «Про встановлення військового податку» у травневі 1915 р. єлисаветградській газеті «Голос Юга» відмічалось, що «новый налог построен на совершенно правильном принципе пропорционального подоходного обложения и освобождения от налога неимущих и нетрудоспособных. На очереди у нас стоит общая перестройка налоговой системы, и было бы желательно, чтобы этот принцип подоходности обложения и освобождения неимущих и нетрудоспособных был положен в её основу»[2]. Разом з тим у процесі практичного застосування Положення «Про встановлення військового податку» було виявлено ряд недоліків, які змусили визнати невдачі цього проекту, а міністр фінансів підкреслив, що в «настоящее время это несовершенная форма обложения в силу ряда причин, во-первых, обложение планировалось по принципу доходности, но в казенных палатах и присутствиях

нет точных сведений о прибылях, подаваемые заявления о доходе не требовали пересчета и проверки и т.д.; а во-вторых, в 1916 г. был введен настоящий подоходный налог, и наличие двойного подоходного обложения было просто не допустимо» [14, С.132]. Надалі, у зв'язку з політичними обставинами (лютнева революція та жовтневий більшовицький переворот 1917 р.) припинення стягнення військового податку відбулося з початком 1919 р.

Таким чином, головною причиною появи спеціальних тимчасових військових податків під час Першої світової війни та сучасної війни на Сході України (АТО) була потреба у фінансових ресурсах цільового призначення – на військові потреби – в умовах бюджетного дефіциту та недосконалої податкової системи. Оскільки головними вимогами для їхнього запровадження завжди були оперативність і малозатратність в адмініструванні, то використовувалися напрацьовані та найбільш доступні об'єкти оподаткування – доходи фізичних осіб. Затрати на адміністрування розглянутих військових податків мали бути економічно виправданими, хоча вони й не давали значних доходів для державного бюджету. Історично доведено, що розглянуті військові податки і збори відносилися до прямого оподаткування, оскільки базувалися на прибуткових основах у визначенні об'єкта та бази оподаткування. Податковий тягар сплати військового збору покладался на працездатне населення, яке отримувало доходи (як прямо, так і опосередковано). У період Першої світової війни, коли прибуткове оподаткування не було розвинуте, – платниками визначалися лише військовозобов'язані чоловіки, які з різних причин звільнялися від призову на військову службу.

У процесі встановлення ставок оподаткування військовими податками і зборами спостерігаються різні підходи у способах встановлення ставок у той чи інший період, які застосовувалися для обчислення податку: в імперський період – прогресивна шкала оподаткування; у сучасній Україні – пропорційна відсоткова ставка. Історичний досвід підтверджує ефективність застосування прогресивної шкали оподаткування військовим податком залежно від розміру доходів громадян, що стає актуальною тенденцією у сучасних підходах

оподаткування доходів фізичних осіб. Адже дотримання принципу справедливості в оподаткуванні полягає в тому, що зі збільшенням доходів громадян має збільшуватися податкова ставка оподаткування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Важнейшие законы, указы и распоряжения военного времени: сборник в 2-х т. / [сост. Левин С. М.]. – Петроград: Издание Юридического Книжного Магазина Н. К. Мартынова, 1916. – Т.2: Апрель – декабрь 1915 г. – 1916 г. – 512 с.
2. Военный налог – Голос Юга. – 1915. – №110 (9 травня). – С.2.
3. Высочайше утверждённое положение Совета Министров «Об установлении временного налога с перевозимых по железным дорогам грузов пассажирской, большой и малой скорости» // Собрание узаконений и распоряжений правительства (далее – СУ и РП). – 1914. – Отд. 1. – №308(12 ноября). – ст. №2873. - С. 4196– 4198.
4. Высочайше утверждённое положение Совета Министров «О временном налоге с проезжающих по железным дорогам пассажиров, с пассажирского багажа и с перевозимых по багажным квитанциям грузов» // СУ и РП. – 1914. – Отд. 1. – №308(12 ноября). – ст. №2869. – С. 4125 – 4126.
5. Высочайше утверждённое положение Совета Министров «О повышении акциза с сахара и нефтяных продуктов» // СУ и РП. – 1914. – Отд. 1. – №308(12 ноября). – ст. №2872. – С. 4195.
6. Высочайше утверждённое положение Совета Министров «О повышении ставок некоторых видов существующего обложения и о введении новых налогов» // СУ и РП. – №308(12 ноября). – ст. №2870. – С. 4126 – 4131.
7. Высочайше утверждённое положение Совета Министров «О повышении ставок портовых сборов» // СУ и РП. – 1914. – Отд. 1. – №299(1 ноября). – ст. №2756. – С. 4051.
8. Высочайше утверждённое положение Совета Министров «О продлении воспрещения продажи спирта, вина и виноводочных изделий для местного

потребления в Империи до окончания военного времени» // СУ и РП. – 1914. – Отд. 1. – №248(5 сентября). – ст.2348. – С. 3458.

9. Еще об угле – Голос Юга. – 1914. – №314 (23 грудня). – С. 3.

10. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31.07.2014 р. № 1621-VII (станом на 1.01.2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-18>

11. Закон Российской империи «Устав Гражданского судопроизводства»// Свод законов Российской империи. – Книга пятая. – Т. XVI - неофиц.изд. - СПб.:Русское Книжное Товарищество «Деятель», 1912 – С.113 – 324.

12. Закон Российской империи «Устав о воинской повинности» // Свод законов Российской империи. – Книга вторая – Т. IV – неофиц.изд. – СПб. : Русское Книжное Товарищество «Деятель», 1912 – С. 1 – 127.

13. З початку 2015 року на потреби української армії надійшло майже 6,4 млрд. грн. військового збору[Електронний ресурс]/ Інтернет-сторінка Державної фіскальної служби України. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/219164.html>

14. Кравцова Е. С. К проблеме введения и взимания военного налога в России в годы Первой мировой войны (по материалам Курской губернии) / Елена Сергеевна Кравцова // Россия от Первой мировой войны до образования СССР. – 2011. – Вип.1. – С. 124 – 132.

15. Петухова Н. Е. История налогообложения в России IX – XX вв.[Електронний ресурс] / Н. Е. Петухова. – Москва : Вузовский учебник, 2008. – Режим доступу до книги: <http://www.irbis.vegu.ru/repos/8221/Html/0037.htm>

16. У 2014 році сплачено понад 2,5 млрд. грн. військового збору [Електронний ресурс]/ Інтернет-сторінка Державної фіскальної служби України. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-rezalt/179742.html>

17. Шингарев А. «Подаренный» и возвращенный миллиард – Русские ведомости. – 1915. – №19(24 січня). – С. 5.

Светлана Орлик
(Кировоград)

МЕХАНИЗМ ВЗИМАНИЯ ВОЕННОГО НАЛОГА В НАДДНЕПРЯНСКОЙ УКРАИНЕ В ГОДЫ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

В статье рассмотрены проблемы введения военного налога в Украине в годы Первой и Второй мировых войн, а также в связи с войной на Востоке Украины (АТО). Определены причины и следствия введения военного налога с физических лиц. Исследован налоговый механизм взимания военного налога с физических лиц. Рассмотрены полномочия и функции органов, на которые возлагалось администрирование военного налога. Проведены исторические аналогии с современным механизмом взыскания военного сбора в Украине.

Ключевые слова: военный налог, Первая мировая война, Вторая мировая война, Украина, Российская империя, налогообложение, налоговая политика, податный инспектор, государственный бюджет.

Svitlana Orlyk
(Kirovohrad)

MILITARY TAX IN IN DNIEPER UKRAINE DURING WORLD WAR I

In the early twentieth century Ukrainian lands were part of the two conflicting empires - the Russian and the Austro-Hungarian. Because of the ever-increasing costs for military needs of the Russian Empire after its entry into World War I, the government faced acute problem of insufficiency of financial resources and searching for new financial reserves. One of the traditional sources of "patching" the budget deficit was always gaining taxes by increasing rates of certain taxes, duties and other tax payments, the abolition of tax benefits, expansion of taxpayers and objects of taxation or the introduction of new military taxes. The Russian Empire entered World War I with the old tax system that was not transferred into a profitable mode, although it contained some elements of property taxation. So, in September-October, 1914 the

government of the Russian Empire offered a package of legislative acts in the field of taxation that would mobilize significant financial resources. But owing to the disordered state of the economy and mass mobilization of the working age population the above measures have not given the expected results. Inflow of taxes in the budget had a downward tendency. Further tax increase was not possible because the tax burden on the population reached its peak.

One of the available ways to mobilize revenue in the budget was the introduction of a new individual military tax which had to be paid by military men who for various reasons were exempted from military service. Military tax was introduced by the Regulation "On the establishment of the military tax" of April 19, 1915, which commenced on January 1, 1916 and was supposed to continue for a period of 18 years. The military taxation rate was established in a lump sum per year depending on the amount of annual income and had the sign of a progressive taxation. To ensure the military tax collection in every county and city, there were organized special county and city offices, the so-called prysutstviya on the military tax, and in each province - provincial military tax prysutstviya. Total military tax payable was determined in the accountant letters in accordance with the size of annual income that the taxpayer had to show in a statement (declaration) in the prescribed form and submit it to the appropriate county or city military tax prysutstviya by April 1. Military tax was submitted to the Treasury by October 15 of each year.

The government didn't plan to get significant revenues to the budget from this tax – only 10 mln. rubles revenue was expected in 1915, the bigger part of it was uncollected tax; in 1916 it was planned even smaller amount - 7.8 mln. rubles. The proportion of military tax in the total amount of direct taxes in 1916 was only 0.5%.

The main reason for introducing the special temporary military taxes including the ones during World War I was a need for financial resources for the purposes of the military mission under the conditions of the budget deficit and imperfect taxing system. Expenses for the military administration of taxes should be economically justified, although it did not give significant revenue for the state budget. It is historically

proved that the military tax was a form of direct taxation, as it was based on the profitable basis in determining the object and taxing base.

During World War I, when profitable taxation was not developed - only military men, who for various reasons were exempted from the military service, were determined to be payers. Historical experience confirms the efficacy of using the progressive scale of taxing with the military tax depending on the size of the income that is relevant for contemporary approaches of individual income taxing. After all, the principle of fairness in taxation is that with the increase of incomes, the tax rate of taxation increases too.

Key words: military tax, World War I, Ukraine, Russian Empire, taxation, tax policy, tax-paying inspector, state (national) budget.